

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ

ВОЛЯРСЬКА О.С.,

доцент кафедри менеджменту освіти та психології
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

УДК 378.24

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто особливості організації навчання педагогів у системі післядипломної освіти. Доведено визначальну роль психолого-педагогічного фактору у процесі створення ефективних навчальних програм.

Ключові слова: модуль, навчання, післядипломна освіта, педагогічна підтримка.

В статье рассмотрены особенности организации последипломного педагогического образования. Доказано, что психолого-педагогический фактор является приоритетным при разработке эффективных программ обучения.

Ключевые слова: модуль, обучение, последипломное образование, педагогическое сопровождение.

The article describes the characteristics of the organization of postgraduate teacher training. Proved that the Psychology and Education is a priority factor in the development of effective training programs.

Key words: the module, adult education, education, educational support.

Постановка проблеми. Перехід суспільства на новий етап соціального розвитку детермінує гнучкість системи освіти, її інноваційну спрямованість. Інноваційний зміст технологій освіти відображено в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») та інших нормативно-правових документах.

Вперше у вітчизняній педагогічній практиці у працях А. Макаренка було розглянуто процес організації виховання на ідеях технологізації. О. Янкович було зазначено, що в педагогічній спадщині В. Сухомлинського термін «технологія» використовувався стосовно педагогічної творчості [4]. Освітні технології як складові професійної культури педагога вивчали вітчизняні науковці І. Дичківська, О. Олійник, О. Пехота, Є. Полат, С. Сисоева [3].

Відзначимо, що в концепції оновлення професійної підготовки педагогів на курсах підвищення кваліфікації обґрунтовано сукупність методологічних положень, що становлять її основу, виявлено провідні тенденції, принципи й перспективи процесу оновлення; визначено структуру оновлення й шляхи реалізації запропонованої концепції.

Аналіз актуальних досліджень дозволив відзначити, що вітчизняний і зарубіжний досвід засвідчують пошук нових концептуальних підходів до структурування й прогнозування

навчально-виховних систем, які надавали б пріоритет особистісно-суб'єктивному фактору у процесі створення реальних технологічних програм. У цьому відношенні, як ми вважаємо, великі потенційні можливості закладено в застосуванні освітніх технологій в післядипломній освіті. Розв'язання означеної проблеми вимагає оновлення системи освіти в цілому й системи професійно-педагогічної підготовки сучасного керівника освітнього закладу.

Використання ідей і здобутків педагогічної інноватики й техноматики сприяє створенню моделі оновлення професійно-педагогічної підготовки педагогічних кадрів як цілісної системи науково-методичного забезпечення на основі відповідної інноваційної технології – «технології оновлення підготовки педагога» на андрогогічних засадах.

Мета статті – проаналізувати формування управлінської компетентності керівників освітніх закладів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. На кафедрі менеджменту освіти та психології Запорізького інституту післядипломної педагогічної освіти було розроблено й апробовано технологію оновлення професійної підготовки керівників закладів освіти Запорізької області з формування управлінської компетентності.

Розробка означеної провідної технології зводиться до трьох рівнів інтеграції: внутрішньо-

предметного, міждисциплінарного, технологічного.

Під структурою навчальної дисципліни в системі післядипломної освіти слід розуміти відносно стійку сукупність взаємозв'язків навчальних елементів із зазначенням послідовності їх вивчення. Під навчальними елементами, як зазначено Л. Гризун, розуміють предмети і процеси, що підлягають вивченню і введені в навчальний курс у вигляді понять, суттєвих ознак, правил тощо [1].

Зазначимо, що одночасно й носієм змісту освіти, і засобом управління щодо його засвоєння виступає окремий навчальний модуль. Важливим є те, що процесуальний і змістовний блоки в навчальному модулі поєднані: мета навчання визначає зміст навчального матеріалу та рівні засвоєння знань, у відповідності до мети та змісту добираються методи навчання, форми організації навчальної та пізнавальної діяльності, визначаються види контролю.

Модулі розроблялись з урахуванням положень теорії, яка описує систему знань, норм і цінностей та практики, що зображує засоби реалізації теоретичних знань. Модульне структурування дисципліни дало можливість виокремити групи фундаментальних питань, логічно й компактно їх поєднати з метою запобігання дублювання в єдину відкриту систему знань, норм і цінностей, що становить основу змістового модуля. Кожен змістовий модуль складається з чотирьох компонентів – міні-модулів, послідовно розроблених відповідно до окреслених положень.

Визначимо характерні ознаки модульної структури навчальної дисципліни в системі післядипломної педагогічної освіти: модульна структура навчальної дисципліни є водночас і самостійною системою, і підсистемою складної динамічної системи сучасної педагогічної науки; модульній структурі навчальної дисципліни притаманне укрупнене структурування змісту професійної педагогічної освіти; модульна структура навчальної дисципліни забезпечує засвоєння окремого теоретичного матеріалу, який об'єднується з практичним досвідом педагога, що визначає дискретно-неперервний характер післядипломного навчання.

На основі міждисциплінарного аналізу суміжних дисциплін стало можливим доповнити означені дисципліни новими розробками, теоріями, концепціями й ідеями, які дозволили розширити межі відомих традиційних теоретичних і практичних положень. Суміжні наукові дисципліни, що складаються з положень філософії, психології, соціології, інформатики, стали основою навчальних модулів.

Технологічний компонент передбачав запровадження технології оновлення професійно-

педагогічної підготовки як засобу реалізації відповідної моделі й інформаційно-модульної технології як засобу вдосконалення навчального процесу в системі післядипломної освіти.

Вивчення проблеми впровадження інформаційної й модульної технологій навчання дозволило дійти висновку щодо переорієнтації акцентів навчального процесу з процесу викладання у процес цілеспрямованого учіння. Це положення було покладено в основу створення навчальних модулів для курсів підвищення керівників закладів освіти в Комунальному закладі «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

Стратегію побудови курсів підвищення управлінської компетентності керівників закладів освіти визначала система управлінських знань, необхідних для досягнення фахівцями високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей для їхнього духовного самовдосконалення й формування інтелектуального та культурного потенціалу. Отже, головним завданням курсів підвищення управлінської компетентності керівників закладів освіти стало формування освіченої, творчої особистості менеджера сучасної освіти.

Тактику побудови розробленого курсу визначала сукупність технологічних прийомів і способів, спрямованих на досягнення поставлених завдань, серед яких пріоритетна роль відводилась інтеграційному й модульному принципам. Отже, для досягнення поставлених завдань пропонувався курс, побудований на ідеях внутрішньо-предметної інтеграції, який став органічним поєднанням трьох основних засад: психології, педагогіки, психології управління, що було реалізовано у змістових модулях.

Система взаємодії викладача зі слухачами передбачала аудиторну й дистанційну форми навчання за рахунок їх модернізації, а саме: активне застосування діалогічних методів (дискусій), проблемний підхід до побудови всіх аспектів навчального процесу, розробку творчих проєктів, застосування дидактичних і рольових ігор, використання інформаційних технологій навчання.

Самостійна форма навчання передбачала роботу слухачів з друкованими та електронними джерелами, яку спрямовано на засвоєння навчального матеріалу.

Стиль побудови змістових модулів полягав у розкритті кожного ключового питання управлінської компетентності керівників закладів освіти за такими положеннями: відбиття сутнісних для підготовки сучасного менеджера освіти професійних знань; поєднання знань навколо ключових питань управлінської

компетентності керівників закладів освіти; відкритість ключових питань управлінської компетентності керівників закладів освіти з метою їх доповнення, поглиблення, розширення.

Кожний технологічний модуль підкріплювався системою методичного забезпечення, відповідними інструктивними матеріалами, а саме: довідковим матеріалом для самостійної роботи слухачів до кожного міні-модуля; завданнями для самостійної роботи слухачів до практичних занять з урахуванням рівнів інтелектуальної активності; інструкціями щодо виконання завдань; критеріями оцінок якості виконаних завдань; словником використаних термінів; списком літератури; набором індивідуальних завдань; імітаційно-моделюючими й дидактичними іграми.

Завдання для самостійної роботи слухачів розроблялися відповідно до таких рівнів інтелектуальної активності:

1) *репродуктивний* – характеризується здатністю слухачів діяти за аналогією, за відомими зразками й алгоритмами, а також передбачати рішення завдань у межах поданого або первісно винайденого способу дії;

2) *евристичний* – характеризується тим, що розумова діяльність слухачів спрямована на зображення нового підходу до вирішення завдання й передбачає використання певних прийомів: аналіз умов завдання, визначення або розгорнуте визначення умов завдання, підведення їх під логічні категорії, включення умов завдання в нові зв'язки, в іншу невідому структуру, введення додаткових компонентів або відношень, моделювання педагогічних ситуацій;

3) *креативний* – характеризується тим, що вирішення проблеми не обмежується лише евристичними прийомами, а постає самостійною проблемою, призводить до теоретичного відкриття або до постановки нової проблеми.

Пізнавально-операційні модулі були підготовлені для реалізації на заняттях зі спецкурсів щодо професійної спрямованості з метою розширення, поглиблення й закріплення знань слухачів, розвитку їхніх професійних і творчих здібностей.

Кожний пізнавально-операційний модуль передбачав:

– систему завдань до міні-модуля з урахуванням рівнів пізнавальної активності, створених на базі теоретичних положень змістових модулів;

– термінологічний словник, що був створений на базі теоретичних положень відповідно до змістових модулів, який дозволяв отримувати коротку інформацію щодо змісту кожного міні-модуля.

Отже, оновлення професійно-педагогічної підготовки педагогів на курсах підвищення кваліфікації відбувалося на основі створення умов для формування нового світобачення й умов для самодостатнього розвитку особистості. З цією метою, з одного боку, був розроблений теоретичний курс, в основу якого покладена інтеграція педагогічних і суміжних з ними дисциплін на ідеях єдності й системності. З іншого боку, на основі запропонованого курсу були створені змістові, технологічні й пізнавально-операційні навчальні модулі для реалізації умов самодостатнього розвитку особистостей педагогів.

Забезпечення поєднання запропонованих умов з метою становлення професіоналізму педагогів на курсах підвищення кваліфікації стало можливим завдяки створенню відповідного дидактичного процесу, який отримав назву модульного.

Відомо, що модульний дидактичний процес має трьохкомпонентну структуру, до складу якої входить мотиваційний компонент, компонент пізнавальної діяльності та компонент управління цією діяльністю.

Мотиваційний компонент розглядався як процес, в результаті якого визначається діяльність, що має для індивіда особистісне значення, формує усталеність інтересу до неї й перетворює задані ззовні цілі у внутрішні потреби особистості. Метою функціонального компоненту модульного дидактичного процесу було забезпечення умов для становлення професіоналізму керівників. Наступний компонент модульного дидактичного процесу – управління навчально-пізнавальною діяльністю слухачів на курсах підвищення кваліфікації. Управління розглядалося нами як система спостереження, корекції та контролю навчально-пізнавальної діяльності слухачів з метою підтримки й виконання поставлених цілей і задач.

Підвищення управлінської компетентності керівників закладів освіти складалося з двох модулів: модуль з фундаментальної підготовки та модуль з фахової підготовки.

Зміст фундаментального модуля розкривав основні напрямки модернізації освіти. Актуальним було зосередження уваги слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників закладів освіти на обговоренні теоретико-методологічних основ сучасного управління; психологічних закономірностей управлінської діяльності; особистісної орієнтації навчально-виховного процесу; концепції інноваційного управління; моніторингу, як однієї з ключових функцій освітнього менеджменту та особливостей інклюзивної освіти.

Зміст модуля фахової (науково-теоретичної та методичної) підготовки забезпечував розвиток менеджерських якостей, знань і вмінь керівників закладів освіти (змістовного компонента); розкривав систему концептуальних засад здійснення управлінської діяльності.

Зміст технологічної складової професійної підготовки керівників закладів освіти на курсах підвищення кваліфікації формується відповідно до потреб і запитів навчальної практики. Його реалізація передбачає такі етапи:

1. Засвоєння керівниками закладів освіти знань про суть педагогічних технологій, усвідомлення їх спільних і відмінних особливостей.

2. Оволодіння загальним алгоритмом застосування педагогічних технологій з урахуванням специфіки кожної.

3. Формування вмінь управлінської компетентності в освітньому закладі із застосування окремих педагогічних технологій.

4. Управлінська діяльність, пов'язана з технологізацією навчального процесу в освітньому закладі.

Вітчизняним педагогом С. Ніколаєнко було зазначено, що результативність управління інноваційним розвитком національної системи освіти України залежить від рівня сформованості психологічної і практичної готовності менеджерів освіти до управління інноваційною діяльністю закладів і установ освіти, усвідомлення педагогами важливості інноваційних змін, розуміння державних і міжнародних стандартів якості освіти та прагнення адаптувати їх до національних традицій [2].

Відтак, узагальнюючи вищерозглянуті положення, нами було започатковано інноваційну технологію. Вона забезпечувала реалізацію моделі оновлення професійної підготовки керівників закладів освіти на курсах підвищення кваліфікації за рахунок моделювання досвіду, або того, чого ми прагнемо досягти; апробації моделі на практиці; аналізу експериментування та внесення коректив; перевірки моделі на практиці з урахуванням внесених коректив; підготовки рекомендацій для широкого впровадження. Вона отримала назву «технологія оновлення професійної підготовки керівників закладів освіти з управлінської компетентності в системі післядипломної освіти».

Таким чином, застосування принципу модульності забезпечило динамічність і мобільність функціонування професійної підготовки керівників закладів освіти, що було здійснено в ході реалізації цілісного навчально-виховного процесу на основі допоміжної інформаційно-модульної технології. Така технологія сприяла побудові навчальних модулів шляхом інтеграції змістових, технологічних і

пізнавально-операційних компонентів, що забезпечили поєднання змісту навчання з різноманітними методами й формами його організації. Оновлення професійної підготовки педагогів як цілісної системи базується на засадах єдності положень загальної теорії фундаментальних систем, теорії інформатизації освіти й теорії і технології модульного навчання.

Для збільшення варіативності функціонування освітньої діяльності на вищих рівнях, а саме, в підготовці педагогів, необхідно значно спростити педагогічний процес як нижчий рівень ієрархії ступенів організації навчання шляхом широкого впровадження нових технологій навчання, введенням норм, стандартів і регламентів.

Підвищення кваліфікації керівників освітніх закладів в системі післядипломної освіти має на меті не тільки озброєння їх теоретичними знаннями, але й покликано прогнозувати інтелектуальний розвиток особистості керівника, гнучкості й самостійності професійного мислення, прагнення до самоосвіти. Інноваційні методи навчання орієнтовані на підвищення мотивації щодо вивчення фундаментальних дисциплін, рівня управлінської компетентності.

Відзначимо закономірності розробки й впровадження модульної навчальної дисципліни в систему післядипломної освіти: ефективність процесу розробки модульної навчальної дисципліни визначається ступенем урахування інтеграції наукових знань; ефективність процесу розробки й впровадження модульної навчальної дисципліни визначається ступенем урахування особливостей кредитно-модульного навчання в післядипломній освіті.

Висновки. Слід відзначити, що для успішного оновлення процесу формування управлінської компетентності керівників в системі післядипломної освіти, необхідно реалізувати відповідну модульну модель, що повинна будуватися за принципами професійної спрямованості, індивідуально-особистісної спрямованості, інтеграції, права вибору, інноваційності, безперервності.

Таким чином зазначимо, що даний етап розвитку національної системи освіти характеризується освітніми інноваціями (нововведеннями). Вважаємо, що при входженні України в європейський простір мають бути враховані світові тенденції і здобутки у сфері інноваційного регулювання освітніми процесами. Важливого значення набуває розробка стратегії освітнього інформаційно-інноваційного середовища шляхом модифікації інноваційних технологій у педагогічний процес післядипломної освіти, запровадження нової системи оцінювання навчальних досягнень слухачів, формування

їхнього професійного зростання та професійної культури.

Список джерел:

1. Гризун, Л.Е. Дидактичні основи проектування модульної структури навчальної дисципліни на засадах інтеграції наукових знань: монографія [Текст] / Л.Е. Гризун. – Х.: ХНПУ, 2008. – 300 с.
2. Ніколаєнко, С.М. Управління якістю вищої освіти: Теорія, аналіз і тенденції розвитку:

монографія [Текст] / С.М. Ніколаєнко. – К.: Київський нац. торг.-економ. ун-т, 2007. – 519 с.

3. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / За ред. О.М. Пехота, А.З. Кінтенко та ін. – К.: Експрес, 2002. – 255 с.
4. Янкович, О.І. Управління загальноосвітнім навчальним закладом: технології та правові засади [Текст] / О.І. Янкович. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 217 с.

МАКАРЕНКО А.Ю.,

аспірант кафедри педагогіки та методики професійного навчання

Української інженерно-педагогічної академії

УДК 378

КАДРОВИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ

У статті проведено аналіз кадрового аспекту становлення ІКТ-компетентності викладачів вищих навчальних закладів України. Встановлено середній вік викладача, який має науковий ступінь, та виконано аналіз розподілу викладачів за віковими групами. Проведено аналіз умов формування ІКТ-компетентності під час професійної підготовки педагогічних кадрів сучасності.

Ключові слова: ІКТ, ІКТ-компетентність, вікова група, середній вік викладачів, професійна підготовка.

В статті проведено аналіз кадрового аспекта формування ІКТ-компетентності преподавателей высших учебных заведений Украины, которые имеют ученую степень. Произведен анализ распределения преподавателей по возрастным группам. Выполнен анализ условий формирования ИКТ-компетентности во время профессиональной подготовки педагогических кадров современности.

Ключевые слова: ИКТ, ИКТ-компетентность, возрастная группа, средний возраст преподавателей, профессиональная подготовка.

The article analyzes the human resource aspects of the formation of ICT competencies of teachers of higher educational institutions of Ukraine, who have a scientific degree. Analyzed the distribution of teachers by age groups and conditions of formation of ICT competence.

Keywords: ICT, ICT competence, age group, the average age of teachers training.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інформаційні технології стрімко та безповоротно ввійшли майже в усі сфери життя сучасної людини. Інформаційна культура та володіння засобами ІКТ поступово стають ознакою повноцінного члена суспільства та успішного фахівця. Зокрема, у працях багатьох дослідників підкреслюється необхідність формування інформаційної культури та компетентності сучасного викладача як запоруки успішного розвитку української освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Загальні питання формування інформаційної компетентності та інформаційної компетентності викладачів розроблені в наукових працях В. Андрушенка, П. Беспалова, І. Булаха, А. Гуржій, А. Єлізарова, Н. Насирова, О. Овчарук, О. Комісарова, О. Ляшенко, Ю. Рамського, Н. Угриновича та інших.

Методичні засади використання комп'ютерних технологій розглядаються в роботах В. Безпалька,

М. Жалдака, О. Зиміної, Ю. Машбиця, А. Єршова, В. Монахова, Н. Морзе, С. Ракова, Ю. Рамського, Н. Талізінної, М. Шкіля та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Аналіз науково-методичної літератури вказує на відсутність досліджень причин низької сформованості ІКТ-компетентності у викладачів вищих навчальних закладів України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити умови формування базової ІКТ-компетентності викладацького корпусу вищих навчальних закладів України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) 21-го сторіччя обумовлює необхідність у нових кадрах, які здатні адаптуватися до умов нового інформаційного суспільства, сприймати, опановувати та самостійно виробляти компетенції застосування в виробничому середовищі новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій для підвищення ефективності своєї праці. Суттєво змінюється